

Уладзімір ГАЎРЫЛОВІЧ

КРЫЎДА

Апавяданне

Неўтаймоўная, нібы ашалелая, зіма злосна кідала поўныя прыгаршчы Няскачуга снегу ў цёмныя вокны. Холад яшчэ з вечара выстудзіў хату, хоць грубка, якая была прапалена зранку і ўвечары, здаецца, яшчэ і зараз была гарачай. Але ўсё адно яе мяккае цяпло, якое так любіў гаспадар гэтай вялікай хаты, трымалася толькі побач з цаглянкай. Сюды ж, дзе сядзеў на ложку стары, да глухой сцяны, за шырмай, якая падзяляла хату на дзве часткі, на залу і спальню, амаль не даходзіла. У бязветрыцу можна было яшчэ трываць, а ў такую хмельную завіруху хоць сыходзь з хаты і прасіся да каго нанач. Толькі куды яму, старому чалавеку, ісці? Каму ён, васьмідзесяцігадовы дзядок, патрэбен? Здаецца, усё жыццё жыў сярод людзей, а вось чамусьці нежак нібы далікатна абыходзяць яго. І што ён кепскага ім зрабіў? Хіба што ніколі ні з кім першым не вітаўся, дык жа не роўня яны былі яму, ды ніколі нічога не распытваў: кожны жыве сам па сабе.

Хаця...

Пачуццё адзіноты і бессэнсоўнасці чалавечага знаходжання на зямлі не пакідалі старога настаўніка Антона Крапіевіча ўсе пераднавагоднія вечары. Днём яшчэ тупаў туды-сюды, шукаў клопату. А вечарам — хоць вый. Дык жа не воўкам нарадзіўся...

У пабудаванай сваімі рукамі хаце ён цяпер застаўся адзін. Побач, праўда, была жывая душа. Ля грубка, на ўслончыку. Спіць такі ж, як і сам мужчына, стары кот Барысік. Ды так атрымалася, што ката гэтага ён не толькі не любіў, а нават і ненавідзеў.

Некалі ён раўнаваў сваю Лізку, Лізавету Піліпаўну, да суседа — калгаснага трактарыста Барыса. Здавалася яму, недаростку, што яна, высокая, статная,

Гаўрыловіч Уладзімір Мікалаевіч нарадзіўся 30 жніўня 1967 года ў вёсцы Вятчын Жыткавіцкага раёна Гомельскай вобласці. Скончыў філалагічны факультэт Мінскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута імя А. М. Горкага (1991). Працаваў настаўнікам беларускай мовы і літаратуры ў Вятчынскай СШ, дырэктарам Бялёўскай СШ у Жыткавіцкім раёне, галоўным рэдактарам жыткавіцкай газеты «Новае Палессе» і гомельскай гарадской «Гомельскія весткі». Старшыня Гомельскага абласнога аддзялення ГА «Саюз пісьменнікаў Беларусі».

Аўтар кніг прозы «Споднія яблыкі» (1999), «Забранае ічасце» (2001), «Глыбокія карані» (2001), «На мяжы» (2003), «Плата за каханне» (2007), «Цяпло маладзіка» (2013) і публіцыстыкі «...Дзе над горадам лунаюць буслы» (2000), «Крокі па роднай зямлі» (2005), «Запрашэнне» (Швейцарыя, 2007) і інш.

відная жанчына, кідала пажадныя позіркi на прыгажунчыка, значна маладзейшага за Крапіевіча Барыса Лазарчука. Убілася нешта ў галаву, калі на пенсію пайшоў. Іншы раз жонка крычала: здурнеў стары. Але...

Хіба Антон Крапіевіч — малы і хударлявы, якога, здаецца, першым ветрам з поля дзьме, ёй роўня? Ну і што калі разам жыццё пражылі? Ну і што, калі пакахала яго яшчэ ў інстытуце, ды пажаніліся і на Палессе разам па размеркаванні прыехалі, дзяцей нарадзілі, прыжыліся і абжыліся?.. І да смерці люта раўнаваў да суседа Крапіевіч жонку. А тая, было, карысталася гэтым.

Лізавета Піліпаўне часам падабалася, што карацень-муж раўнаваў яе. Нейкі гонар нават браў: да старасці дажылі, а ён яе кахае. Але каб не забываўся на жонку, глядзеў, як след, дык кацяня, якое прыбілася да двара, назвала як суседа — Барысік.

Калі муж быў не ў гуморы, альбо калі жонцы было нешта патрэбна ад яго, яна прыціскала ката да сябе і прыгаворвала, абавязкова, каб мужчына чуў:

— Як жа я цябе люблю, Барысік мой! Ласкавы, мяккі. І ты мяне любіш... Я ведаю, Барысічак, мой дужанькі, мой прыгажунчык...

Тады Крапіевіч адразу ўспыхваў, як свечка. Але толькі на хвіліну. І моўчкі рабіў тое, што прасіла жонка. Яна з яго проста жартавала. А ён...

Слабы чалавек, што скажаш...

Антон Крапіевіч доўга варочаўся ў ложку і зайздросціў Барысіку — цёпла яму там, ля грубкі. Моўчкі злаваўся на зяця, якога прасіў па восені абкапаць прызбу, уцяпліць хату. Не паслухаўся, пасмяяўся са старога: якія цяпер зімы? Толькі падваліны сапсуюцца... На падлогу з-за гэтага нельга было ступіць — адтуль цягнуў холад. І ён спаў у валёнках, не здымаў іх, каб не прастудзіцца, бо хваробы чапляліся да яго цяпер як назолы-мухі на ліпавы мёд.

Вецер скуголіў за сцяной, а ў глыбіні душы старога нарасталая чарговая хваля шкадавання сябе.

Некалькі месяцаў таму жонку, якая хварэла апошнія гады тры, адвезлі на вясковыя могілкі. Цяпер яна снілася, гутарыла з ім гэтымі доўгімі начаі. Прачнуўшыся, ён аднак не памятаў, што яму казалі жонка, ці супакойвала, ці спрачалася з ім. І такое было часта: амаль цалкам наступны дзень ён марна намагаўся ўспомніць сон пра жонку.

Праўда ж: ён вельмі кахаў сваю Лізавету. Пра гэтае каханне і ў вёсцы, і ў школе, дзе працавалі ўсе гады, хадзілі нават анекдоты. Толькі Крапіевічы ні на што не звярталі ўвагу, лічылі, жывуць так, як трэба. А людзі... Жыццё тым часам праляцела як адно імгненне і скардзіцца на яго, здаецца, няма за што. Самі пажылі, і дзеці выраслі людзьмі. Сына, праўда, не стала ўвесну. Тады пра гэта бацькам не паведамілі. Дачка забараніла, баючыся за бацькава сэрца, ды і ехаць яму за трыста кіламетраў на пахаванне... Паведаміла пазней, праз сорак дзён. І маці, а, можа, найперш яе пашкадавала: ужо надта хворая была. А потым не стала і Лізаветы, і ён застаўся адзін са сваім болем у вялікай прасторнай хаце.

...Сон не прыходзіў, і Крапіевіч, нібы пацеры, перабіраў сваё жыццё. Дзесьці ў суседнім двары пачулася, як хрыпла, нібы прастуджаны, забрахаў сабака. Нават Барысік прачнуўся, фыркнуў і зноў аціх на ўслончыку. Нечакана за хваляй шкадавання сябе ў Крапіевіча ажно дробна застукалі зубы — нарасталі хваля нястрымнай злосці. Яго апанавала старая крыўда. Яна нарасталі і нарасталі, і ён не змог болей заснуць. Ад напружання пачало дрыжэць усё цела. Праз нейкі час у хваравітым парыве ён ужо сядзеў за сталом і пісаў ліст свайму крыўдзіцелю...

Раніцай лянівы Барысік здзіўлена пазіраў праз шыбу ўслед свайму гаспадару, які нават забыўшыся замкнуць хату, шыбаваў на пошту. У Крапіевіча была важная справа: трэба каб яшчэ сёння, 31 снежня, яго пісьмо патрапіла адрасату.

* * *

Апошні дзень перад Новым годам у рэдакцыі працавалі толькі галоўны рэдактар і бухгалтарка. Шэф адпусціў перад святам літаратурных і тэхнічных работнікаў, якія пастараліся зрабіць своєчасова ядрэнны навагодні нумар і адразу чарговы, першы ў наступным годзе. Так заўсёды ў рэдакцыях — жыць трэба будучым днём.

Год завершаны няблага, з прыростам тыражу і ядрэннымі фінансавымі вынікамі, і Касцянка быў у гуморы. Зрабіў некалькі тэлефонных званкоў калегам. Віншаваў і яго віншавалі.

Якраз прыйшла маладзенькая паштарка, ціха паклала на стол газеты і пісьмы і знікла. Віктар Іванавіч не паспеў пакласці трубку, каб павіншаваць і яе са святам, як яна ўжо зачыніла за сабой дзверы.

Пошту разбіраць не хацелася, аднак Касцянка разумее, што трэба было гэта зрабіць зараз. Адразу пасля святаў — пашыраная нарада ў кіраўніцтва раёна. Там паўдня лясне. А потым свая лятучка, працаваць фактычна не будзе калі.

Пісьмаў было няшмат. Найбольш паштоўкі. Каляровыя, адмысловыя. Удзячныя чытачы віншавалі з Новым годам і Раством. Касцянка, пяцідзесяцігадовы мужчына, усміхнуўся: будзе з чаго пачаць паслянавагоднюю планёрку, вунь колькі іх, пажаданняў чытачоў сваім любімым журналістам. А адзін канверт адрасаваны нават яму асабіста. Чакай сюрпрызу, Касцянка!

Пісьмо было з вёскі, дзе некалі ён, Касцянка, працаваў дырэктарам школы. Больш як дваццаць гадоў мінула, як ён пераступіў парог той школы маладым спецыялістам. І радасныя ўспаміны з таго часу. Уважліва паглядзеў на канверт. Почырк знаёмы, хоць прайшо столькі часу, помніў яго: вялікія, з нахілам улева, літары. Здаецца, так больш ніхто не піша, як ён, Крапіевіч. Але былы старэйшы калега, былы настаўнік, ужо даўно пенсіянер.

Касцянка пашкадаваў, што не падпісаў Крапіевічу і яго жонцы віншавальную паштоўку. Сваім жа настаўнікам паслаў бы. Не збяднеў бы. А вось былы калега, які папрацаваў пры ім, Касцянку, новым дырэктары школы, усяго год, памятае яго. Вось і вестку даслаў напярэдадні Новага года...

Касцянка, хвалючыся, разгарнуў складзены ліст, хутка пачаў чытаць. І адразу халодны тупы боль працяў сэрца. У скроні затахкала, ажно пахіснуўся. Рука пацягнулася, каб расшпіліць верхні гузік кашулі, цяжка ўдыхнуў паветра. На тумбачцы ў скрыні быў валідол, і ён узяў таблетку...

Праз хвіліну Касцянка стаяў каля расчыненага акна. Моцны вецер напаўняў пакой халодным паветрам. Віктар Іванавіч прагна дыхаў, а яно здавалася цягучым і цяжкім. Аднак боль знік, больш не вяртаўся. На душы было прыкра ад прачытанага.

Невыразна, як праз туман, перад вачыма паўстала тая незапланаваная паездка ў абласны цэнтр. Гэта была нечаканая камандзіроўка. Справы творчыя. У першы дзень працоўнага новага года...

* * *

Малады таксіст забраў яго роўна ў шэсць гадзін раніцы ад пад'езда дома, у якім жыў Касцянка. Папярэдзіў:

— На фірме возьмем вам квіток. Вы ж у камандзіроўку?

— Так. Квіток мне патрэбен абавязкова, — сказаў Віктар Іванавіч.

— А пасля мне трэба забраць яшчэ двух пасажыраў, у Броніцы. Гэта па дарозе. Вы не будзеце супраць?

— Аднаго ж пасажыра, зразумела, не павязеце, — усміхнуўся прыватніку-бізнесмену Касцянка. Ён быў задаволены, што ўсё добра складваецца з гэтай паездкай. На цягнік трэба было ўставаць раней, ды яшчэ і выклікаць таксі, каб паспець на вакзал. Нязручна. А тут, лічы, з ложка, каля парога забралі. Не абслугоўванне — цуд нейкі. Вось што значыць прыватная ініцыятыва... Пазваніў вечарам у фірму, спытаў, ці можна заказаць машыну, і табе — калі ласка!..

Добрыя думкі не пакідалі Касцянку ўсю дарогу да Броніцы. Тут ён восем гадоў працаваў. Спачатку настаўнікам, потым дырэктарам школы. Тут стварыў сям'ю. Лепшыя гады жыцця. Хіба іх забудзеш?

Легкавік з шашачкамі наверху спыніўся на вясковай вуліцы.

— Тут дзядок бабулю ў бальніцу вязе, — нібы просячы прабачэння, паведаміў гаспадар аўтамабіля. — Вунь яны ідуць ужо...

Касцянка, які сядзеў на заднім сядзенні, за вадзіцелем, праз шкло ў святле фар убачыў сваіх спадарожнікаў. Імі аказаліся муж і жонка Крапіевічы. Ён доўга згадваў іх імёны, здаецца, Лізавета Піліпаўна і Антон Мартынавіч. Калі ён патрапіў сюды на працу, Крапіевічыха ўжо даўно была на пенсіі. А Крапіевіч яшчэ працаваў. Апошні год.

Антон Крапіевіч уладкаваў жонку на пярэдняе сядзенне, побач з вадзіцелем, сам жа размясціўся побач з Касцянкам.

Павітаўся чамусьці суха, абыякава. Касцянка паспрабаваў пачаць гаворку, але размовы не атрымалася нікай: Крапіевіч нешта буркнуў, адварнуўся ад яго. Касцянка разважаў так: якая тут радасць сустрэчы, калі людзі едуць у бальніцу. Чуў ад некага: жанчына даўно хварэе, і, відавочна, муж вязе яе на абследаванне, не да Касцянке ім, не да яго размоў. Моўчкі ехалі ўсю дарогу.

У Гомелі кожны быў заняты сваімі справамі, а вечарам, на тым жа таксі, вярталіся назад. Як і раніцай, ехалі моўчкі, нібы зусім незнаёмыя людзі...

— Віктар Іванавіч, падпішыце, калі ласка, дакументы. Я ўсё зрабіла, аднясу ў банк... — бухгалтарка перабіла ягоныя думкі.

Касцянка закрыў акно: і не заўважыў, як выстудзіў кабінет. Вярнуўся да стала. Падпісаў паперы і папрасіў:

— З снежня мінулага ездзіў у камандзіроўку. Не палічыце за клопат, падніміце справаздачу, квіткі. Мне тэрмінова трэба знайсці вадзіцеля. Не памятаю, якая фірма. Іх цяпер столькі развялося...

— Праз хвілінку знайду, — бухгалтарка нячутна знікла за дзвярыма. Віктар Іванавіч наліў з графіна ў шклянку вады, выпіў. Адчуў, што стала лепей. Узяў у рукі ліст, які некалькі хвілін таму прынесла паштарка, перачытаў яго, але цяпер уголас, каб зразумець, чаму чалавек, якога ён ведаў і паважаў, зрабіў яму так балюча ў такі дзень...

* * *

«...Я, Антон Мартынавіч Крапіевіч, хачу праз газету падзяліцца некаторымі сваімі думкамі.

На 3 снежня мінулага года я заказаў таксі ў райцэнтры, каб з'ездзіць у абласную бальніцу. Дакладней, адвезці туды сваю хворую жонку, Лізавету Піліпаўну Крапіевіч, на кансультацыю.

Таксі прыбыло своечасова. Я вырашыў уладкаваць жонку на заднім месцы ў найбольш зручным для хворага чалавека і меней балючым для яе становішчы. Самастойна і седзячы рухацца ёй цяжка, таму я зараней вырашыў, што абавязкова ўладкую яе на заднія месцы. Адчыніўшы бакавую дзверцу таксі, я ўбачыў, што там адно месца занята. Нядоўга думаючы, я ўладкаваў жонку на пярэдняе месца, побач з вадзіцелям. Мы паспелі да 10 гадзін, і жонку прынялі ў бальніцы без чаргі, а спазніўшыся, нам патрэбна было б чакаць у чарзе, якая там збіраецца заўсёды вялікая. Мне не было калі думаць пра прычыны таго, што адбылося напачатку пасадкі. Дарагая была кожная хвіліна.

Я заплаціў уладальніку таксі за праезд двэсце тысяч рублёў, калі мы вярнуліся дадому.

Назаўтра я пазваніў майму нязванаму пасажыру і прапанаваў вярнуць мне семдзсят тысяч рублёў, бо я не меў ніякага жадання вазіць з раёна ў абласны цэнтр за свой кошт няпрошаных спадарожнікаў.

У адказ пачуў: «Я набыў квіток, заплаціў грошы за праезд, ужо аформлена камандзіроўка...» (Як быццам я яго камандзіраваў, выдаў квіток за праезд?)

Тады ж я патэлефанаваў у службу таксі, дыспетчар адказала, што нічога не ведае і растлумачыць нічога не можа.

Праз нейкі час «хуткая» забрала мяне ў бальніцу, дзе мне рабілі аперацыю. Пасля выпіскі здарылася пахаваць сына, а затым памерла і жонка. Пытанне сышло з павесткі дня.

Цяпер вось вырашыў: напішу. Народ павінен ведаць сваіх «герояў».

Такі ж ліст я перашлю свайму «высакароднаму» пасажыру. Бо ён мяне і маю цяжкахворую жонку, якая самастойна рухацца не магла, абразіў, нанёс фізічную шкоду здароўю і адначасова фінансавую шкоду нашай сям'і.

Дык хто ж гэта такі, гэты высакародны пасажыр?

Гэта чалавек, які мае вышэйшую педагагічную і журналісцкую адукацыю, былы дырэктар нашай Броніцкай сярэдняй школы, вядомы журналіст, галоўны рэдактар нашай раённай газеты Віктар Іванавіч Касцянка.

У канцы былі такія звесткі: «Антон Мартынавіч Крапіевіч, 80-гадовы пенсіянер, інвалід другой групы, удзельнік (дакладна лепш напісаць: паддоследны трус) іспытаў новай зброі». Далей пазначаліся гады службы ў войску, цяперашні адрас і нумар тэлефона, а таксама прыпіска, што копіі гэтага ліста будуць накіраваны ў сталіцу, у высокія інстанцыі і кіраўніцтву Саюза журналістаў...

— Віктар Іванавіч, квітки выдадзены прыватным унітарным прадпрыемствам «Аўтасервіс», кіраўнік Аксёнтаў П. С. — Бухгалтарка паведаміла з парога. — Я магу пайсці...

— Канешне, дзякуй. І з Новым годам! — усхапіўся Касцянка з месца.

— І вас таксама. Да пабачэння.

— Да пабачэння...

Дзверы зачыніліся, і Касцянка зноў застаўся сам-насам са сваімі ўспамінамі і роздумамі. Дзе цяпер шукаць тую фірму і таксіста, які амаль год назад вазіў яго і Крапіевічаў у абласны цэнтр?

На душы было трывожна і пагана. Немагчыма нават было ўявіць: ён жа растлумачыў тады гнеўнаму Крапіевічу ўсё як ёсць, што ён радавы пасажыр, што яму аказвалі такую ж паслугу, як і старому настаўніку, і ён заплаціў грошы... Успомніў: настойліва рэкамендаваў пенсіянеру звязацца з перавозчыкам, каб вярнулі старому грошы. Атрымліваецца, таксіст нажыўся: і на хворай жанчыне, дзеля якой заказвалі машыну, і на дадатковым пасажыры, які, не падазраючы ні аб чым, стаў ахвярай і нягоднікам у вачах прыстойных людзей? Віктар Іванавіч не ведаў, што рабіць у такой сітуацыі. Але адно яму было зразумела: навагодняе свята канчаткова сапсавана.

* * *

Нечаканы званок па абедзе разбудзіў Антона Крапіевіча. Ён яму абрадаваўся: дачка звоніць, перад самым Новым годам. Стары з радасцю схопіў трубку.

— Антон Мартынавіч, гэта Віктар Іванавіч Касцянка турбуе. Мы можам пагаварыць?

— Слухаю вас... — суха адказаў Крапіевіч.

— Я атрымаў ад вас страшны ліст. Найперш хачу выказаць вам сваё глыбокае спачуванне: я толькі з яго даведаўся, што вы страцілі сына і жонку... Я разумею ваш стан. Але і вы мне зрабілі вельмі балюча. Вы нават пішаце пра злачынства, якога я не ўчыняў. Я нікому ніякай шкоды не рабіў, ні фізічнай, ні маральнай, ні фінансавай. І тады вам гэта растлумачваў. Я просты пасажыр, які за паездку заплаціў грошы. Апісанае — проста кашмар. Уявіць немагчыма. Ваша крыўда на мяне доўжылася цэлы год... Няўжо нельга было разабрацца раней?

— Але я напісаў праўду... — бадзёра прамовіў Крапіевіч.

— Гэта праўда ваша толькі. А вам не здаецца, што ёсць праўда і ў іншага чалавека. Ні ў чым не вінаватага? Шчыра кажучы, калі б я ведаў, што ўсе месцы ў таксі былі выкуплены, тым больш для хворага чалавека, ці сеў бы я ў такім выпадку? Няўжо мне складана было паехаць на цягніку альбо на іншым таксі?..

— То мо я што не разабраўся?.. То, мабыць, гэта тыя гады ўдвайне рашылі зарабіць: і з вас злупілі грошы, і з мяне?..

— Гэта бліжэй да ісціны... — ціха прамовіў Касцянка. — Прабачце, я адчуваю сябе вельмі кепска, але я знайду вам вашага крыўдзіцеля. Сапраўднага...

Віктар Іванавіч паклаў трубку.

Узрушаны Крапіевіч доўга стаяў на месцы.

* * *

Кіраўнік «Аўтасервіса» прыехаў на сустрэчу з галоўным рэдактарам Касцянкам а шостай гадзіне вечара. Касцянка доўга вышукваў: хто ў гэтай фірме сёння гаспадар, хто ажыццяўляў той рэйс у вобласць год назад. Дыспетчарка, відаць, маладая жанчына, зразумела, нарэшце, што ў гаспадара могуць узнікнуць праблемы, і знайшла яго.

— Ну і людзі пайшлі... — сказаў малады мужчына Касцянку, калі той прачытаў скаргу. Гэта быў той самы гаспадар і вадзіцель, што вазіў іх. — Я ж яму ўсё растлумачыў, што вы радавы пасажыр...

— Аднак стары чалавек перакананы, што я віноўнік яго бедаў. Нібыта з-за мяне памерла яго жонка. Уяўляеце, што робіцца ў яго душы? А ў мяне?.. Чалавек зняверыўся ў людзях...

— А калі мы па-добраму ўладзім гэтую праблему? — відавочна, такога таксіст не чакаў. Мабыць, зразумеў, што атрымалася з-за яго звычайнага жадання падманым шляхам пакласці сабе ў кішэню грошы.

— Вярніце яму давер, — сказаў Касцянка. А мне — прывязеце ад яго пісьмовае пацвярджэнне, што ніякіх прэтэнзій да мяне асабіста не мае. Гэта — першае. Другое. Вярніце старому лішнія грошы, вырашце гэтую сітуацыю сумленна.

— Я зразумеў. Еду ў Броніцы...

* * *

Праз дзве гадзіны на мабільны Касцянке званілі з Броніц. Усхваляваны Антон Крапіевіч прасіў прабачэння. Паперу таксама напісаў, паведаміў, што прадпрымальнік з ім разлічыўся па-чалавечы: «Гарэлкай, кілбасой да святочнага стала».

Адно толькі стары ветэран педагагічнай працы не сказаў. Проста ў роспачы не ведаў, як сказаць праўду: копіі лістоў ужо былі ў сталіцы. І ў самога ў навагоднюю ноч моцна балела сэрца. А знясільваючая зіма шалёна кідала поўныя прыгаршчы сякучага снегу ў цёмныя вокны старога адзінокага чалавека, якога не было каму пашкадаваць...

